

שמ"א י"ח – יחסי שאול דוד ומיכל בת שאול

אילה פז

I יחסי שאול ודוד שמ"א י"ח 6 - 16

שמואל א' י"ח 6 – 13 : המהפך מאוהב ל"עוין": "הִכָּה שָׂאוּל בְּאַלְפֵי, וְדוֹד בְּרַבְבֹּתִי" - האם זו הסיבה לעוינות של שאול לדוד?

אחרי תאור ניצחון דוד על גלית הפלישתית. (שמ"א' י"ז). ולאחר שובם מהמלחמה, מתוארת קבלת הפנים שנערכת לכבוד הגיבורים השבים מהמלחמה.

בסיום הסצנה המספר מתאר את יחסו של שאול לדוד מאותו אירוע והלאה: וַיְהִי שָׂאוּל, עוֹן (עוֹיֵן) אֶת-דָּוִד, מֵהַיּוֹם הַהוּא, וַהֲלֹאָה (פס' 9). בנוסף לסיכום זה מובאים שני היגדים המתארים באופן ישיר את עולמו הפנימי של שאול לאחר קבלת הפנים: 1. וַיִּחַר לְשָׂאוּל מְאֹד 2. וַיִּרַע בְּעֵינָיו הַדְּבָר הַזֶּה (פס' 8). ההסבר לתחושותיו של שאול מוצג על ידי חדירה נוספת לנפשו של שאול: וַיֹּאמֶר נָתַנו לְדָוִד רַבָּבוֹת, וְלִי נָתַנו הָאֲלֹפִים; וְעוֹד לוֹ, אֶף הַמְּלוּכָה (8).

שאול מבין את דברי הנשים כהשוואה בינו ובין דוד שבה ידו על התחונה. שאול הכה באלפיו ולעומתו דוד הכה ברבבותיו (רבבה = עשרת אלפים). המספרים אלף לעומת רבבה, הנותנים יתרון לדוד על פני המלך, מעוררים את התחושות הקשות של שאול לדוד.

האם בטוח שהנשים התכוונו לפגוע בשאול?

אם נבחן היטב את מילות השיר של הנשים נראה שלא זו בלבד ששאול לא נשכה בשירתן אלא שהוא מוזכר ראשון: הִכָּה שָׂאוּל בְּאַלְפֵוֹ וְדוֹד בְּרַבְבֹּתִי (פס' 7). המספר אף מציין בפתיח לשירת הנשים שהן יצאו לקראת שאול שכיניו הוא "המלך" (וַתִּצְאָנָה הַנָּשִׁים מִכָּל-עָרֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹר (לְשִׁיר) וְהִמְחִלוֹת לְקִרְאֵת שָׂאוּל הַמֶּלֶךְ בַּתְּפִים בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְשִׁים). שאול, אם כן, לא נעדר משירתן, למרות שחלקו בניצחון לא היה מרכזי כמו זה של דוד.

נראה שהמספרים בשירת הנשים הם שגורמים לשאול להיפגע אולם האם המספרים אלף לעומת רבבה חייבים להיות בכוונת פגיעה?

אם נבחן את המספרים בשירת הנשים בהקשר לשירה המקראית נוכל לראות שקיים כלל בשירה המקראית בו הופעתו מספר בצלע אחד של הפסוק, גורמת לעלייתו או הכפלתו בצלע השנייה:

יָפֵל מִצִּדָּה, אֶלֶף--וּרְבֵבָה מִיַּמִּינָה (תהילים צ"א)

וְרָדְפוּ מִכֶּם חַמְשֵׁה מְאֹדָה, וּמְאֹדָה מִכֶּם רַבְבָּה יְרַדְפוּ; וְנִפְלוּ אִיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם, לְחָרֵב. (ויקרא כ"ו)

אִיכָה יְרַדֵּף אֶחָד, אֶלֶף, וּשְׁנַיִם, יְנַסּוּ רַבְבָּה: (דברים ל"ב)

יתכן שמודל שירי זה קיים גם בשירת הנשים ולכן מכיון ששאל מוזכר בצלע הראשונה, בצלע השנייה בו מופיע שמו של דוד המספר עולה.

האם ניתן להגיב אחרת למשפט בשירת הנשים?

מתי אדם נעלב ממה שהוא שאומרים לו ומתי אותו משפט "לא מזיז לו"? היעלבות היא לא פעם במקום בו לאדם עצמו יש תחושה לא בטוחה. עלבון פוגש, לעיתים אותו עניין שמלכתחילה היה לא פתור ולכן נפגע האדם דווקא שם. ישנם מצבים רבים, שאדם בטוח וחזק מבחינה פנימית, גם אם יגידו לו דברים קשים - לא ייפגע.

יתכן שאדם אחר, או שאול עצמו בנסיבות שונות, יכול היה להגיב אחרת - אולי בתגובה לא עויינת ואולי אפילו מפרגנת לדוד, שבאמת בזכותו נוצחו הפלישתים.

מה גרם לשאול להיעלב ומה עשויות להיות הסיבות ליחסו העוין של שאול לדוד?

ניתן להעלות מספר הסברים נוספים לתחושות של שאול:

פומביות ההשוואה

בשירת הנשים נעשית השוואה פומבית בין דוד לשאול. השוואה זו עשויה להעלות על פני השטח את תחושת הנחיתות של שאול לעומת דוד שהתגלה כלוחם ללא חת מול גלית.

חרדה על רקע תחושת התגשמות נבואת שמואל

הפרוש והמשמעות שנותן שאול לארוע עשוי לנבוע מעולמו הפנימי החרד על רקע נבואת שמואל: **וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְשְׂמוּאֵל קִרְעַת יְהוָה אֶת-מְמַלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיָךְ הַיּוֹם וּנְתַנְנָה לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ. (שמ"א ט"ו 28)**

יתכן וחרדות קדומות אלו מנבואת שמואל, מתערורות, עולות ומתעצמות על רקע עליית קרנו של דוד המתוארת בפרק: **וַיֵּצֵא דָוִד בְּכָל אֲשֶׁר יִשְׁלַחֵנוּ שָׂאוּל, יִשְׁפִּיל, וַיִּשְׁמְהוּ שָׂאוּל, עַל אֲנָשֵׁי הַמְּלָחָמָה; וַיִּיטֹב, בְּעֵינָי כָּל-הָעָם, וְגַם, בְּעֵינָי עַבְדֵי שָׂאוּל (שמ"א י"ח 5).**

בדידות

דבריו של שאול הנפתחים במילה **וַיֹּאמֶר (פס' 8)** אינם מכוונים לאדם כלשהו אלא מתארים את המחשבה שחשב בליבו. העדר הנמען מדגיש את בדידותו של שאול.

המרחב בו נמצא שאול בסצנה הבאה גם עשוי לרמז על בדידותו. שאול נמצא **בְּתוֹךְ-הַבַּיִת (י"ח 10)**, במקום סגור. במיקום זה הוא טובע במחשבותיו ושוקע בקנאה המובילה לסיטואציה הבאה.

המעבר מתחושות למעשה (פס' 10 – 11)

בסצנה הקודמת שירת הנשים העלתה את חמתו וקנאתו של שאול. בסצנה הזו שאול מנסה להרוג באמצעות הטלת חנית, את מי שבעיניו הוא אהוב הנשים והעם.

מה התיאור מלמד על כל דמות?/ לאיזו משתי הדמויות בתיאור נתונה אהדת המספר?
בסצנה זו נחשף ניגוד נוסף בין דוד לשאול. דוד מתואר כאקטיבי: הוא מנגן, נמצא בתנועה,
מתחמק. שאול לעומתו נמצא בְּתוֹךְ-הַבַּיִת (10), סגור בעולמו הפיזי והנפשי. שאול בתכנונו
רוצה להרוג את דוד על ידי הפסקת תנועתו: אֲכָה בְּדָוִד וּבְקִיר (11), הוא רוצה לקבע אותו
אל הקיר באמצעות החנית. דוד בכשרונו ובזריזותו מצליח להתחמק משאול וְיִסֹב דָּוִד מִפְּנֵי
פְּעֻמַּיִם- לא פעם אחת אלא פעמיים! שאול מעורר רושם של "קלמזי" בעוד שדוד מעורר
רושם (כמו גם בכל הפרק) של מהיר תנועה.

הביטוי מְמַחֵרֶת מדגיש את קשר הזמן בין שני הארועים: שירת הנשים והנסיון להרוג את דוד. הביטוי
עשוי לרמז לא רק על קשר בזמן, אולי הוא גם גורם לנו להרהר על הלילה שעבר על שאול, לילה של
ייסורי נפש ותחושות קנאה אחרי קבלת הפנים מהנשים המחוללות.
הקשר בין מצבו הנפשי של שאול לבין עלייתו של דוד מצויינת גם בשמ"א ט"ז וגם כאן. בפרק ט"ז
המספר הוא המציין קשר זה: וַתְּצַלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמַעַלָּה וַיִּקָּם שְׂמוּאֵל
וַיִּלֶךְ הָרְמֵתָה. יַד וְרוּחַ ה' סָרָה מֵעַם שְׂאֻל וּבַעֲתָתוֹ רוּחַ-רָעָה מֵאֵת ה'. (פס' 13 –
14). בשמ"א י"ח הקישור ניתן מנקודת מבטו של שאול, כתובנה שלו: יַב וַיֵּרָא שְׂאֻל, מִלְּפָנֵי דָוִד:
כִּי-הָיָה ה' עִמּוֹ, וַיִּמְעַם שְׂאֻל סָר.

לא יכול איתו ולא יכול בלעדיו

אהבתו של שאול והזדקקותו לדוד קשורה לנגינתו, נגינת דוד מרגיעה את שאול אולם בו זמנית נוכחותו
משגעת אותו. שאול חי בפרדוקס קיומי וטראגי - ככל שהוא משתגע מקנאתו בדוד כך הוא זקוק לדוד
ולנגינתו המרפאת.

את הסצנה הזו בפרק מפרש אהוד בנאי בשירו "דוד ושאול" ומיטיב לאפיין את הסיטואציה
המאד לא פשוטה של שתי הדמויות:

http://www.youtube.com/watch?v=M_3OI-gpS9Q&feature=related

דוד ושאול

מילים ולחן: אהוד בנאי

שעת לילה מאוחרת

כולם מזמן הלכו לישון

רק שאול ער, קודר

מרים לדוד טלפון

אולי תקפוץ אלי, יא דוד

נפשי אגם שחור
תביא איתך את הגיטרה
כי באצבעותיך אור

דוד בא מיד רגוע,
מתיישב ומכוון
את המלאכה היטב יודע
עוצם עיניים, מנגן

עשר אצבעות לדוד
קצה כל אצבע - קרן אור
כשהוא פורט על המיתר
הזמן זורם לו לאחור

שאל מבפנים קרוע
קרבות בתוך בטנו
אוהב-שונא, ומקנא
מכור לחברו

דבר מה אפל נופל
השד חוזר להשתולל
סכין נזרקת באוויר
פתאום יש בין השנים קיר

דוד מתחמק משאול
אבל שאול לא מוותר
דוד שוכח וסולח
כששאול מתקשר

בוא שוב לנגן לי דוד
קח אותי לכוכבים
בוא שוב לנגן הלילה
שיר געגועים

בוא שוב לנגן הלילה...

בוא שוב לנגן הלילה

שיר געגועים...

II המשולש שאול מיכל דוד: נישואי מיכל דוד - שמ"א י"ח 20 – 30

וְתֵאָהֵב מִיכָל בֵּת-שָׁאוּל אֶת-דָּוִד (י"ח 20) - כיצד ניתן להסביר את אהבת מיכל לדוד

העומדת בניגוד ליחסו של אביה המלך אליו?

אהבתה של מיכל לדוד מתגלה לנו מיד אחרי תאור ארועים בהם מגלה שאול יחס של עוינות ואיבה לדוד. בקונטקסט של הסיפור, רגשותיה כלפי דוד אינם נראים כעולים בקנה אחד עם מעמדה והשתיכותה - בת שאול המלך. הקשר זה עשוי להעלות שאלות פסיכולוגיות-אנושיות:

כיצד ומדוע מתפתחת במיכל אהבה לאדם שאביה המלך רואה בו מתחרה מאיים ואף רוצה במותו?

ניתן לומר שלאהבה אין סיבה. גם המספר המקראי אינו מנדב אינפורמציה על הרקע והנסיבות של אהבת מיכל לדוד. אולם מכיוון ששאלה זו עשויה להעשיר ולהעמיק את ההתבוננות האנושית בדמויות, ננסה בדיון זה להציע כמה כוונים אפשריים להסביר את ההתאהבות של מיכל בדוד.

1. ההתאהבות בשונה

מיכל כאמור, אינה הראשונה במשפחת שאול המתאהבת בדוד. שאול אוהב את דוד: וַיֵּבֶא דָּוִד אֶל-שָׁאוּל, וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו; וַיֶּאֱהָבֵהוּ מְאֹד, וַיְהִי-לוֹ נָשָׂא כְלִים (שמ"א ט"ז 21) יהונתן אוהב את דוד: וַיְהִי, כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר אֶל-שָׁאוּל, וַנִּפְּשׂ יְהוֹנָתָן, נִקְשָׁרָה בְּנִפְשׂ דָּוִד; וַיֶּאֱהָבֵהוּ (וַיֶּאֱהָבֵהוּ) יְהוֹנָתָן, כְּנִפְשׂוֹ. (שמ"א י"ח 1)

יתכן שכל אחד מהם ראה בדוד ניגוד שאליו הוא נמשך. דוד המוצג כרועה (ט"ז 19, י"ז 34 – 37) מהווה ניגוד לאריסטוקרטיה של בני משפחת המלוכה, ואולי דווקא לפשטות זו (שממנה בא שאול עצמו), נמשכה מיכל ושאר משפחתה. כוון פסיכולוגי זה מציג הרב ע. שטיינזלץ:

"מיכל היא דמות אריסטוקרטית, והדבר הבולט ביותר באופיה, בכך שהיא בת מלך. היא בת אצולה לא רק משום שאביה הוא המלך אלא משום שכל משפחתה ושבתה הם בני אצולה... דוד מבטא אופי אחר לגמרי, אישיות שונה לחלוטין. בסופו של דבר דוד רואה

את עצמו כרועה צאן, כנער מן הכפר...דוד שייך לשבט של רועים, שבט שעדיין קשור למדבר, ובמידה מסויימת לחיי הנוודים... הנערה גדלה בביתו של אדם כשאול, שהוא עצמו איש ביישן, עצור ומסוגר, ובלי ספק כל בני ביתו, כל משפחתו, סובלים (או נהנים)מאותה תכונה עצמה. ולעומת האנשים האלו...מתגלה אדם כמו דוד, פשוט יותר, ארצי יותר... הנערה הסגורה מן המשפחה האריסטוקרטית מתאהבת בגיבור שבא מן הכפר, האיש הפשוט, הגלמי..." שטיינזלץ ע. , נשים במקרא, תל-אביב 1980, ע"מ 65 – 71.

2. ההקשר של האירועים

יתכן שהאירועים שקדמו לתאור אהבת מיכל לדוד עשויים היו להשפיע על אהבתה. היכן נפגשה מיכל בדוד? באילו סיטואציות ראתה אותו? מה בארועים אלו עשוי היה להצית את אהבתה לדוד?

בפרק הקודם, המתאר את המלחמה עם פלישתים בה הרג דוד את גלית, מסופר שלמנצח את הפלישתים הובטח לשאת את בת המלך: וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵאִיתֶם הָאִישׁ הָעֶלְיָה הַזֶּה--כִּי לְחַרֵּף אֶת-יִשְׂרָאֵל, עָלָה; וְהִיא הָאִישׁ אֲשֶׁר-יִכְנֹוּ יַעֲשֶׂרְנוּ הַמֶּלֶךְ עִשָּׂר גְּדוֹל, וְאֶת-בֵּיתוֹ יִתֵּן-לוֹ, וְאֶת בֵּית אָבִיו, יַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל. (שמ"א י"ז 25). יתכן שעובדה זו עוררה ציפיות במיכל, במיוחד על רקע אי מימוש נישואי מרב, אחותה הגדולה, לדוד.

אירוע נוסף בו הייתה יכולה להיות מיכל הוא קבלת הפנים לשבים מהמלחמה. שירת הנשים בקבלת הפנים מעידה על עד כמה היה דוד אהוד: וַיְהִי בְּבֹאוֹם, בְּשׁוֹב דָּוִד מִהַכּוֹת אֶת-הַפְּלִשְׁתִּי, וַתֵּצְאֵנָה הַנָּשִׁים מִכָּל-עָרֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹר (לְשִׁיר) וְהַמְּחִלוֹת, לְקִרְאת שְׁאוֹל הַמֶּלֶךְ--בְּתַפִּים בְּשִׁמְחָה, וּבְשִׁלְשִׁים. ז וַתַּעֲנִינָה הַנָּשִׁים הַמְּשַׁחֲקוֹת, וַתֹּאמְרֵן: הֲכָה שְׁאוֹל בְּאַלְפֵינוּ, וְדָוִד בְּרִבְבֵּיתוֹ (שמ"א י"ח 6 - 7).

האמירה החותמת את האירוע: וְכָל-יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹדֶה אֶהָב אֶת-דָּוִד (י"ח 16) עשויה להעיד על הכריזמה ששפעה ממנו וגרמה לאחרים לדבוק בו. הישגיו של דוד כחייל וגבורתו מול גלית עשויים היו להרשים את מיכל.

3. אהבה ונאמנות

במקומות רבים בתנ"ך הפועל אהב ניתן להתפרש במשמעות של נאמנות. על הביטוי " וכל ישראל ויהודה אוהב את ישראל" (שמ"א י"ח 16) נכתב:

באגרות אל- עמארנה מצוי הפועל 'אהב' בהוראה של נאמנות פוליטית כלפי השליט. לפיכך יש המציעים לפרש כאן, שאין הכוונה לומר כי דוד היה חביב הקהל... אלא נוצרה כאן מציאות חדשה: בני ישראל גילו נאמנות פוליטית וצבאית לדוד..."

אברמסקי ש. גרסיאל מ. , שמואל, עולם התנ"ך, ע"מ 165

אם נלך בעקבות הפירוש הרואה במצבים מסוימים את השורש 'אהב' כמקביל לנאמן הרי שאהבתה מבטאת נאמנות לדוד. בחירתה להיות נאמנה לדוד עומדת בניגוד לנאמנות לשאול אביה. בחירתה עשויה להיות מוסברת כאכזבה מכישלונות אביה והתנהגותו, אולי כמרד באביה ואולי היא צפתה בעלייתו המטאורית של דוד וידעה באיזה צד לבחור כדי להבטיח את עתידה.

מהם מניעיו של שאול בנישואי דוד ומיכל?

על רקע תיאור רגשותיו ויחסו של שאול לדוד: וַיְהִי נְשָׂאוֹל, עוֹן (עוֹיִן) אֶת-דָּוִד, מִהַיּוֹם הַהוּא, וְהִלָּאָה (י"ח 9), נבחן מה היו עשויים להיות המניעים בצעד זה של נישואי דוד למיכל. את כוונותיו של שאול הטקסט מציג באופן גלוי. הצעתו לדוד להינשא למיכל בתו אינה מוצגת כצעד של אב מסור ומבין, הנענה לרחשי ליבה של בתו אלא כצעד שיש בו אינטרס ברור שהכתוב חוזר ומדגיש אותו:

וְשָׂאוֹל אָמַר אֶל-תְּהִי יָדִי בּוֹ וְתֵהִי-בּוֹ יַד-פְּלִשְׁתִּים. (פס' 17)

וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶתְנַנֶּה לוֹ וְתֵהִי-לוֹ לְמוֹקֵשׁ וְתֵהִי-בּוֹ יַד-פְּלִשְׁתִּים (פס' 21)

וְשָׂאוֹל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת-דָּוִד בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים. (פס' 25)

המספר אינו משאיר ספק לגבי מניעיו של שאול. סיבת הסכמתו נחשפת מיד: אֶתְנַנֶּה לוֹ וְתֵהִי-לוֹ לְמוֹקֵשׁ וְתֵהִי-בּוֹ יַד-פְּלִשְׁתִּים (21). אהבת מיכל לדוד אינה אלא הזדמנות חדשה שניתנה לשאול לטמון מוקש לדוד והפיתיון הוא מיכל.

המילים: וְתֵהִי-בּוֹ יַד-פְּלִשְׁתִּים זהות למילים החושפות את מחשבתו של שאול כשהיציע לדוד את בתו הבכורה מרב (פס' 17), ומעידות שמטרתו בשתי הצעות הנישואין זהה. בין אם שאול מתכוון לתת את מיכל לדוד מתוך מחשבה שהיא עתידה במהרה להיות אלמנה, ובין אם אינו מתכוון באמת לתת את מיכל לדוד והוא משתמש בה רק כפיתיון – מיכל ורגשותיה נרמסים ומנוצלים על ידי שאול למאבקו ביריבו דוד.

האם דוד רצה להתחתן עם מיכל?

הכתוב לא מציג מידע גלוי על מניעי דוד או רגשותיו ביחס לנישואיו למיכל. העדר זה ראוי לתשומת לב מכיוון שעל שתי הדמויות האחרות – שאול ומיכל, הכתוב מציג מידע מפורט, הוא חושף את את רגשותיה של מיכל ואת מניעיו של שאול. האם למרות העדר המידע הגלוי הכתוב רומז לנו משהו על עולמו הפנימי של דוד ועל מניעיו?

למה דוד דוחה את הצעת הנישואין?

הצעת נישואין זו אינה הראשונה ששאל מציע לדוד¹. יתכן שהפעם, לאור אי מימושה של הצעת הנישואין הראשונה, מנסה דוד לבדוק ולבחון את כוונותיו של שאול. ניתן לראות את תשובתו של דוד לשאל בפס' 23, כהשהייה שמטרתה, לבחון את אמיתות הצעתו הפעם: וַיֹּאמֶר דָּוִד הַנְּקֵלָה בְּעֵינֶיכֶם הַתַּחַתָּן בַּמֶּלֶךְ וְאִנְכִי אִישׁ-רָשׁ וְנִקְלָה.

האם דוד באמת רואה עצמו כנחות וכבלתי ראוי להתחתן במלך?

ניתן גם לראות בדברי דוד בפס' 23, רמז ועקיצה לשאול. שאול הבטיח שמי שיכה את גלית - בתו תנתן לו לאשה וכן ממון ולעשות חפשי את בית אביו (וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר-יִכְנוּ יַעֲשֶׂרְנוּ: הַמֶּלֶךְ עֹשֶׂר גָּדוֹל וְאֶת-בֵּיתוֹ יִתֶּן-לוֹ וְאֶת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל (י"ז 25)). שאול לא קיים ולו אחת מהבטחותיו. יתכן שדברי דוד כאן הם מרמזים לשאול שדוד רש ונקלה כי לא קוימו ההבטחות..

האם אופן מילוי התנאי מעיד על כך שדוד להוט להתחתן עם מיכל?

המילים **וְלֹא מְלָאוּ** (=לא תמו, לא הושלמו) הַיָּמִים שֶׁמִּי"א י"ח 26) מלמדות על האופן בו מבצע דוד את חלקו ב"עסקה". דוד לא המתין זמן רב כדי לצאת למילוי המשימה. שורש זה חוזר גם בהמשך הסצנה במשמעות שונה. כאשר דוד מביא את ערלות הפלישתים נאמר: **וַיִּמְלְאוּ לַמֶּלֶךְ** (פס' 27) במשמעות מלאו, הכניסו לבית קיבול. חזרת השורש במשמעותיו השונות מדגישה שדוד מילא את התנאי מעל ומעבר לנדרש ובאופן מידי. הוא לא התמהמה ולא המתין עד מלאת הימים שנקבעו לו להביא את מאה הערלות. כמו כן, לא זו בלבד שדוד ממלא את המשימה בזמן קצר מן הנדרש הוא גם הורג כפול מן הנדרש. במקום מאה ערלות פלישתים שעליו היה להביא הוא מביא מאתיים.

האם מהירות תשלום המוהר מעידה על אהבתו?

המילים **לְהַתַּחַתָּן בַּמֶּלֶךְ** החוזרות בקטע פעמיים בהקשר לדוד (בפס' 26, 27), חושפות את טיב ההתקשרות. הקשר הוא קשר עם המלך| בעולם העתיק, נישואין כאופן התקשרות פוליטי בהקשר של בריתות או אינטרסים פוליטיים הם ענין מצוי ושכיח². אולם לעומת מיכל שדבר אהבתה נאמר במפורש, שתיקת הכתוב לגבי

¹ המספר אינו מפרט אילו נסיבות הביאו לאי מימוש ההצעה של מרב. הנוסח של פסוק 19 משאיר מעומעם ואינו מבהיר מי הנושא של הפסוק? (מי נתן?) מתי ניתנה מרב לעדריאל? מדוע? ומה משמעות הנתנה מבחינת שאול, דוד ומרב עצמה?
אפשרות אחת(לפי רש"י ופוקלמן) - מרב ניתנה לעדריאל כאשר היתה צריכה להיות החתונה. ויהי בעת" = בזמן המועד שנקבע לנישואין עם דוד, ניתנה מרב לעדריאל. לפי פרוש זה שאול פגע בדוד בהפירו את החוזה. אפשרות שניה היא שבעת ההצעה עצמה כבר ניתנה מרב לעדריאל.

² וראה מלכים א', ט' 15 ועוד.

ורגשותיו של דוד מעלה הרהור על טיב יחסו של דוד למיכל: האם דוד השיב לה אהבה או שהקשר היה מתוך אינטרסים פוליטיים בלבד...?

תנאי הנישואין

מדוע ביקש שאול כמוהר דווקא 100 ערלות פלישתים?

דרישתו של שאול להביא כהוכחה להריגת הפלישתים דווקא את ערלותהם ניראת מוזרה ביותר.

אולם הכרת הרקע ההסטורי-ריאלי עשויה להסביר את דרישת שאול למהר מאה ערלות הפלישתים:

במצרים היו מונים את מספר החללים הנימולים על פי מספר אברי הזכרות שהיו כורתים מהם ואת הערלים על פי מספר הידים שהיו כורתים מהם. בין הראשים והידיים של האויבים המחוקקים במצבות המצרים נמצאו גם אברי הזכרות. (מ.צ.סגל, ספרי שמואל, ע"מ קנד)

על רקע זה ניתן אולי להסביר את טיבו של המוהר. הריגת הפלישתים – אויבי העם והמלך והבאת ערלותיהם כהוכחה להריגתם מצהירה על נאמנות למלך. שאול דורש הוכחה דווקא על ידי ערלות פלישתים מכיוון שהביטוי ערל מבטא בוז לפלישתים שלא נהגו לימול (השווה שמ"א יד'6, יז'26).

כוון נוסף לפרש את טיב המוהר הוא לנסות לעמוד על משמעותו הסמלית של המהר. הסצנה של הבאת ערלות הפלישתים מקדימה לנישואי מיכל ודוד. חוקר המקרא א. אלטר³ רואה בסצנה זו קשר **לסצנת דפוס** של ארוסין.

מהי סצנת דפוס?

א. אלטר טוען שישנם מספר נושאים בסיפורים במקרא (כמו הולדת גיבור או סיפורים על ארוסין) בהם ניתן למצוא מודל המורכב מכמה מאפיינים. השוואתם של הסיפורים מדגישה את הייחוד של כל אחד מהם. במילים אחרות חריגתו של סיפור מהמודל חושפת את ייחודו. בנתחו את הקונוונציה של סצנת הדפוס 'ארוסין', מונה אלטר כמה מרכיבים. למשל, אחד המאפיינים בסצנת ארוסין הוא שאיבת מים על ידי הנערה המרמזת על ברכה ופוריות, מאפיין נוסף הוא שהחתן או בא כוחו נוסעים למקום רחוק וזר, לארץ נכר, במרבית המקרים סצנת ארוסין מסתיימת בסעודה בה מוסכם על הקשר⁴.

בנתחו את סיפור דוד, מתייחס א. אלטר להעדרותה של סצנת ארוסין בנישואי דוד ולמשמעות ההעדר:

"שלש האפיזודות הקדם-נישואיות המובחנות במחזור סיפורי דוד כרוכות כולן בשפיכות

דמים, בסדר עולה של מפוקפקות מוסרית: 200 הפלישתים שהוא טובח בקרב כמוהר

³ א. אלטר, "סצנת דפוס במקרא וחשיבותה של קונוונציה", אמנות הסיפור במקרא, ת"א 1981, עמ' 61 - 77
⁴ דוגמאות לסיפורים בהם ניתן למצוא סצנת דפוס של ארוסין הם אירוסין הם אירוסין יצחק ורבקה (בראשית כ"ד 10 - 61), יעקב ורחל (בראשית כ"ט 1 - 20), משה וציפורה (שמות ב' 15 - 21) ועוד.

למיכל, איומו להרוג את נבל, בעלה של אביגיל, שלמרבה הנוחות מת אחר כך מן הזעזוע, והרצח של אוריה החף מפשע לאחר שדוד נאף עם בת שבע. האם יש בארוסין אלימים אלה משום היפוך מכוון למוטיב הפסטורלי של ארוסין לאחר שאיבת מים?" אלטר מסב את תשומת ליבנו לארועים המקדימים את נישואי דוד. לכל אחד מנישואי דוד מקדים ארוע הקשור בהרג ומוות. גם לנישואי מיכל ודוד קודם ארוע הקשור בהרג. בעקבות דבריו של אלטר, המקשר בין אופי סצנת הארוסין לטיב הקשר בין בני הזוג, נראה שניתן למצוא במוהר שבסיפור דוד ומיכל משמעות סמלית. המוהר - ערלות הפלישתים, יוצר את הקשר בין מוות לנישואין, דוד זכה בבת שאול דרך שדה הקרב, באמצעות הריגה, מוות. המוהר הוא רמז מקדים לטיב הנישואין ולאחריתם. הסיום בשמואל ב' ו'23, המספר שלמיכל לא היה ילד עד יום מותה סוגר את המעגל. העדר פיריון ומוות הן המילים האחרונות המתארות את הקשר בין מיכל לדוד.

במשולש היחסים שאול - דוד - מיכל, טיב הקשרים בין כל אחד מהצלעות של המשולש שונה. ניתן לראות שהקשר בין מיכל לדוד מתחילתו הוא חד צדדי. מיכל אהבה את דוד אבל אין שום איזכור שהוא אהב אותה. מבחינתם של הגברים בחייה, שאול אביה ודוד בעלה, מיכל הינה אוביקט המועבר מאחד לשני, כקלף מיקוח בין הכוחות הגבריים. נישואיה לדוד היו בקונטקסט פוליטי הן מבחינתו של שאול אביה והן מבחינתו של דוד.

ביבליוגרפיה

אברמסקי ש. גרסיאל מ. (עורכים), **שמואל**, אנציקלופדיה עולם התנ"ך, ר"ג 1985. אלטר א., "סצנת דפוס במקרא וחשיבותה של קונוונציה", **אמנות הסיפור במקרא**, ת"א 1981, עמ' 61 - 77.

זקוביץ י., **דוד-מרועה למשיח**, ירושלים, 1995, עמ' 75 - 84.

סגל מ.צ., **ספרי שמואל**, ירושלים 1976, ע"מ קנד.

שטיינזלץ ע., "מיכל-הנסיכה שהתאהבה ברועה", **נשים במקרא**, ת"א 1983, עמ' 65 - 71.

Fokkelman J. P., **Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel: a Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses**, Assen: Van Gorcum, 1981-1993